

УДК 378.147:004

РОЛЬ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Оксана Вознюк* Андрій Поцелуйко*, Анна Шайнер**

**Львівська філія Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна,
вул. Ів. Блажкевич, 12 А, Львів,*

***Національний університет “Львівська політехніка”,
вул. С. Бандери, 12, Львів*

Досліджено проблему формування професійної культури майбутніх фахівців технічних вищих навчальних закладів у процесі вивчення дисциплін соціогуманітарного циклу. Наголошено на особистісній культурі майбутнього фахівця, його ціннісній наповненості, спрямованості до навчальної діяльності на творчу і пізнавальну активність. Розкрито роль гуманітарних дисциплін у формуванні культуротворчого потенціалу студента в сучасному вищому технічному навчальному закладі. Зазначено про доцільність викладання соціогуманітарних дисциплін у технічних вишах, визначення ефективності дидактичних засобів активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку їхнього творчого та критичного мислення, формування особистісних рис.

Ключові слова: особистість, культуротворчий потенціал, гуманістичні цінності, соціогуманітарні дисципліни, професійна культура, професійна підготовка.

Чим вище культура, тим вище цінується праця.

Вільгельм Рошер

Розвиток сучасної технічної освіти в Україні спрямований на підготовку висококваліфікованих фахівців технічної галузі з обов'язковим суспільним чинником – високою професійною культурою. Модернізація вищої освіти України та її інтеграція у світову систему освіти потребує переосмислення основних напрямів професійної підготовки кадрів, здатних до самореалізації у соціально-економічних умовах. Тому особливо актуальним стає аналіз процесів свідомого розвитку особистості й передусім формування її морально-естетичного ідеалу. Процес гуманітаризації певною мірою належить до вищої технічної освіти. На актуалізації ролі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін під час навчання у виші наголошує Л. А. Шульга: “Гуманітаризація освіти – це процес переорієнтації освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної

картини світу, пов'язаний з посиленням впливу гуманітарних наук на всі види пізнання; переміщення акцентів з “природи і суспільства” на “людину в природі і суспільстві”, звернення уваги на самоцінність особистості” [2, с. 158].

У системі вищої технічної освіти сьогодні особливого значення набуває гуманітарна підготовка як складова процесу формування особистості майбутніх фахівців, оскільки в педагогічному словнику зазначено: “Вища освіта являє собою сукупність систематизованих знань і практичних навичок, що дають змогу розв'язувати теоретичні та практичні завдання за профілем підготовки з урахуванням вимог виробництва, освіти, науки, культури та перспективи її розвитку. Водночас вищу освіту слід розглядати і як систему підготовки спеціалістів вищої кваліфікації та здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їхніх покликань, інтересів і здібностей” [6, с. 88].

Аналіз наукової літератури дає змогу виокремити такі напрями досліджень із проблеми формування особистості фахівця: основи психологічної теорії діяльності, зв'язок діяльності та розвитку особистості (О. Асмолов, І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Щедровицький); розвиток освітніх систем і професійної освіти в Україні та країнах світу (Н. Абашкіна, Г. Козлакова, Т. Левченко, Е. Лузік, В. Майборода, Н. Ничкало, В. Семиченко, Т. Старченко); самореалізація особистості в професійній діяльності, діалектика виховання і самовиховання творчої особистості (В. Андреев, І. Волошук, Е. Зеєр, С. Карпенчук, Є. Климов, О. Пехота, Н. Побірченко). У працях вітчизняних і зарубіжних учених детально розглянуто формування професійної культури (В. Гриньова, Н. Гузій, І. Ісаєв, В. Радул, Я. Черньонков, Є. Вагнер, С. Сливка, О. Бикова, Н. Замкова, В. Манько, Є. Шаповалов та ін.).

У процесі навчання студентів рівень інтелектуального розвитку зростає і розвивається у соціальному, культурному й національному середовищі. Формування такої особистості зумовлює наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би виробляв ідеали й цінності, прищеплював любов до всього рідного, а також давав змогу постійного духовного самовдосконалення. Особливо важливу роль у цьому контексті відіграють предмети українознавчого циклу, що формують знання про українське суспільство, його історію, культуру, мову, менталітет, зокрема, такі: “Історія України”, “Історія української культури”, “Українська мова за професійним спрямуванням”, а також суспільно-гуманітарні дисципліни, як-от: “Філософія”, “Політологія”, “Релігієзнавство” тощо. Перед викладачами цих предметів стоїть непросте завдання: не лише надати студентам певний обсяг знань, а й залучити їх до здобутків національної та світової культури, сформувати у них національний світогляд та відповідні моральні принципи.

Сучасні інженери беруть участь у створенні не тільки технічних, а й організаційних, економічних, екологічних і навіть соціальних систем. Сьогодні інженерна діяльність все більше набуває характеру соціально-інженерної і зумовлює звернення до низки соціальних, гуманітарних, природничих і технічних дисциплін. Соціально-технологічна революція, яка акцентує увагу на людській діяльності, її соціальних і психологічних аспектах, передбачає розширення культурного розвитку інженера, подолання вузької спеціалізації інженерної освіти і технократичних настанов [1, 4]. Професійна культура, крім потрібних знань, умінь та навичок охоплює певні особистісні якості, норми ставлення до різних складових професійної діяльності. Становлення професійної культури є цілісним процесом, що характеризується єдністю розвитку компетентності, мотиваційно-ціннісного та емоційно-почуттєвого компонентів у процесі професійної підготовки й діяльності. Формування професійної культури майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю – це системний процес, який передбачає врахування усіх фахових завдань і вимог та їхню реалізацію через форми й методи.

Мета статті – аналіз впливу соціогуманітарних дисциплін на формування професійної культури майбутніх фахівців інженерних спеціальностей. *Професійна культура* – це сукупність вмінь працівника, його персональних та професійних якостей. Важливість надання гуманітарних знань майбутнім інженерам є очевидною. Питання гуманітарної підготовки інженерних кадрів полягає в необхідності суттєвого перегляду методів і засобів подання соціогуманітарних знань у технічних вишах.

Сучасний інженер не може бути вузьким технічним фахівцем, він повинен здійснювати свою професійну діяльність, спираючись на фундаментальні знання про суспільство та людину, приймати рішення, враховуючи їхні можливі негативні соціальні наслідки. Важливим є також питання саморозвитку людини як фахівця та особистості.

Проблема формування професійної культури у майбутніх фахівців (інженерів) є ще недостатньо дослідженою у теоретичному та практичному аспектах. Професійна культура – це збірне поняття, яке охоплює культуру спілкування, культуру поведінки, культуру обслуговування, корпоративну культуру, бездоганний зовнішній вигляд. Визначення професійної культури дає змогу повністю розкрити особистість працівника, його можливості. Професійна культура – це не лише правила поведінки для працівника, який починає роботу на підприємстві, а можливість коригування його якостей в кращу сторону.

Зазначимо, що технічні виші передусім мають бути зацікавлені у підготовці конкурентоспроможних фахівців в Україні. Початок третього тисячоліття характеризується поєднанням стрімкого технічного розвитку та надзвичайних досягнень людського розуму з глибокою духовною кризою, яка

полягає в загальній світоглядній розгубленості особистості, руйнації її духовного світу та нівелюванні духовних засад життєдіяльності людини.

На жаль, не завжди діяльність сучасного інженера відповідає цьому високому критерію, здебільшого через відсутність у нього високої духовної культури. Завадити розвитку цієї негативної тенденції здатна тільки духовна культура, формування якої – як внутрішнього стрижня особистості майбутнього інженера – треба розглядати як проблему, що має надзвичайне соціальне значення та актуальність. Саме тому вивчення зазначеного питання посідає нині одне з провідних місць серед інших завдань та напрямів підготовки сучасних інженерних кадрів [8].

Фахівець сьогодні має відрізнятись новою свідомістю, культурою, мисленням, якісним інтелектом. Сучасний випускник технічного вишу повинен також володіти достатнім рівнем професійної мовнокомунікативної компетенції, тобто бути здатним спілкуватися в типових умовах професійної діяльності [5, с. 51]. Майбутній інженер на індивідуальному рівні має органічно взаємодіяти з людством, із громадянами інших країн у сфері виробництва, сфері політичних відносин та в духовній сфері. Отже, виникає треба перетворити знання на активний важіль діяльності кожного майбутнього фахівця. Саме тому ключовою проблемою в системі освіти є спрямованість навчального процесу на вміння використанням усіх знань аналізувати те, що відбувається навколо людини – і в суспільному розвитку, і в природних обставинах [3, с. 52].

Посилення ролі гуманітарних дисциплін у змісті вищої технічної освіти повинна ґрунтуватися на орієнтації діяльності системи технічної освіти на створення умов для духовного, етичного і культурного саморозвитку особистості. Такі дисципліни соціогуманітарного циклу, як філософія, соціологія, історія та культура України, політологія, іноземна мова, фізичне виховання, етика, психологія тощо, які вивчають у вищій технічній школі, мають природний змістовий потенціал щодо формування всебічно розвиненої, гармонійної особистості. Дослідник А. Романовський зазначає, що тільки гуманітарна підготовка здатна дати людині можливість зрозуміти складність та багаторівневість буття, поглибити її мислення, забезпечувати цілісність і системність світосприйняття, світорозуміння і світогляду [7, с. 133].

Отже, під професійною культурою ми розуміємо вищий рівень професійної діяльності, сформованої унаслідок оволодіння студентами професійно значущими знаннями, вміннями і навичками з урахуванням їхніх потреб у постійному творчому вдосконаленні. Подальші розвідки будуть спрямовані на визначення педагогічних умов ефективного формування професійної культури й особистісного розвитку студентів. Формування професійної культури у студентів на основі вивчення соціогуманітарних

дисциплін у поєднанні з ефективним цілеспрямованим педагогічним керуванням цим процесом забезпечує вищу ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю.

1. Бобіна О. Теорія та практика гуманітаризації вищої технічної освіти: новий етап і нові проблеми / О. Бобіна // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 45–47.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ, 1997. – С. 158.
3. Козлакова Г. А. Вища технічна освіта (педагогічний, дидактичний і соціально-психологічні аспекти): монографія / Козлакова Г. А., Марігодов В. К., Слободянюк А. А. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2001. – 268с.
4. Кочнев А. М. Моделирование профессиональной деятельности современного инженера / А. М. Кочнев // Высшее образование в России. – 2003. – № 2 – С. 58–64.
5. Кремень В. Г. / В. Г. Кремень // Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. – Вид. переробл. – Київ : Грамота, 2010 – С. 51.
6. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Чумаченка. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
7. Романовский А. Г. Психолого-педагогическая подготовка в свете концепции формирования гуманитарно-технической элиты / А. Г. Романовский // Харьковская школа психологии: наследие и современная наука / Отв. ред. Т. Б. Хомуленко, М. А. Кузнецов. – Харьков : Изд-во ХНПУ имени Г. С. Сковороды, 2012. – С. 129–139.
8. Філософія освіти: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 329 с.

Стаття: надійшла до редколегії 25.11.2016

доопрацьована 15.03.2017

прийнята до друку 11.04.2017

**ROLE OF SOCIO-HUMANITARIAN DISCIPLINES IN FORMING THE
PROFESSIONAL CULTURE OF THE FUTURE EXPERTS IN TECHNICAL
UNIVERSITIES**

Oksana Voznyuk*, Andrij Potseluyko*, Anna Shainer**

**Lviv branch of acad. V.Lazaryan National University of Railway Transport of
Dnipropetrovsk*

Iv. Blazhkevych Str., 12A, Lviv, Ukraine, UA – 79000

***Lviv National University "Lviv Polytechnic"*

S. Bandery Str., 12, Lviv, Ukraine, UA – 79000

The article deals with the problem of forming the professional culture of the future experts of technical higher educational institutions in the process of studying subjects of Social and Humanitarian cycle. The authors lay a focus on the personal culture of the future specialists, their values filling, orientation to the education on the creative and cognitive activity. They expose the role of a teacher in developing the culture-potential students in modern higher technical education. They also make conclusions about the feasibility of teaching humanities courses in technical universities, the definition of effective didactic tools for cognitive activity of students to develop their creative and critical thinking, the formation of personality traits.

Strengthening the role of the humanities in the content of higher technical education should be based on the following principles: focus of the system of technical education to create conditions for the spiritual, moral and cultural development of personality; deep fundamental and methodological training of students in human knowledge, spiritual life and society; development of students knowledge and work methodology, practical to acts, social behavior and self-identity as a crucial condition achievements success in life; creating conditions for organic inclusion of students in economic, social and cultural development processes of global civilization; organic connection with the learning process beyond the academic work, a broad involvement at the university scientists and attests'; democratization of the whole system of technical education and transition to the student oriented learning in general.

Key words: personality, culture-potential, humanistic values, professional culture, professional training.